

TBMM
HALKLARIN EŞİTLİK VE DEMOKRASİ PARTİSİ
GRUP BAŞKANLIĞI

Sayı : 7363
Tarih : 11.09.2024

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Nüfus Hizmetleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifim gerekçesiyle birlikte ekte sunulmuştur.

Gereğini arz ederim. 11.09.2024

DİLAN KUNT AYAN

Şanlıurfa Milletvekili

AYŞEGÜL DOĞAN

Şırnak Milletvekili

TBMM BAŞKANLIĞI	
Tali Komisyon	Kadın Erkek Fırsat Eşitliği
Esas Komisyon	İçişleri
Tarih: 1-10-2024	Esas No: 2/2438

T B M M
KANUNLAR
AR BSK LIG
11 Eylül 2024
Numara:

T B M M
GENEL EVRAK
11 Eylül 2024
No: 1492859

GENEL GEREKÇE

Evrensel bir değer olan eşitlik ilkesi, temeli insan onuruna, herkesin insan olmasından kaynaklı eşit haklara sahip olmasına dayanan bir kavram olup, insan hakları ve özgürlüklerden yararlanmada kimsenin kimliğinden kaynaklı ayrımcılığa maruz kalmamasını ifade eder. İnsanlık fikrinin gelişiminden bu yana vazgeçilmez bir doğal hukuk yasası olmasının yanı sıra modern hukuk sistemlerinde de kabul görmüş bir ilkedir. Ulusal mevzuatta ve uluslararası sözleşmelerde güvence altına alınan eşitlik, Anayasa'nın 10. maddesinde "Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir." Şeklinde kendine yer bulmaktadır.

Yasal olarak en güçlü şekilde korunan ve gözetilmesi gerektiği vurgulanan eşitlik ilkesi, toplumsal düzenin ve bireylerin haklarının korunmasında temel bir rol oynar. Adalet, insan hakları, fırsat eşitliği ve demokratik değerlerin güçlendirilmesi için eşitlik ilkesinin gözetilmesi büyük önem taşır. Bu ilkenin uygulanması, daha adil ve kapsayıcı bir toplum oluşturulmasına katkıda bulunur. Buna rağmen Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitsizliğini devam ettiren yasalar ve uygulamalar Türkiye mevzuatında yürürlükte olup, gerçek anlamda bir eşitlik sağlanması önünde engel teşkil etmektedir.

Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yol ačan kanun maddelerinden biri de kadının kütüğünün evlenmekle kocasının kütüğüne geçirilmesini düzenleyen Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 23. Maddesinin 2. Fıkrasıdır. Herkes doğumundan itibaren içinde bulunduğu ailenin kütüğüne kaydolur ancak kadınlar açısından evlenmekle birlikte kütüğün kocanın kütüğüne geçirilmesi zorunludur. Temel anlamda bir eşitsizlik ve ayrımcılık oluşturan bu madde nedeniyle, kadınlar hayatları boyunca kayıtlı oldukları ve kişiliklerinin bir parçası olan kütüklerinin zorla değiştirilmesine maruz kalmaktadır.

Türk Medeni Kanunu'nda ve Türkiye mevzuatında çeşitli maddeler, tarihsel seyir içerisinde ve kadınların mücadeleleri sonucunda değişikliğe uğramıştır. Örneğin, "ailenin reisi kocadır", "çalışmak isteyen kadın, kocasının iznini almak zorundadır." gibi kadının bireysel, sosyal ve toplumsal haklarını ellerinde alan ve onu erkeğe tabii kılan köhnemiş yasalar Medeni Kanun'dan çıkartılarak eşitlik adına adımlar atılmıştır.

Yıllardır süren kadın mücadelesinin son kazanımlarından biri de kadınların evlendikten sonra kendi soyadlarını kullanmalarını sağlayan 2023 tarihli Anayasa Mahkemesi kararı olmuştur.

Kadın-erkek eşitliğine aykırı olan TMK 187. Maddesi iptal edilerek, eşitliğe uygun yeni bir düzenleme yapılması gerektiğine karar verilmiştir. Kadının soyadına dair verilen kararın gerekçesinde ortaya konan gerekçe ve argümanlar, evlenen kadının nüfus kütüğü için de kıyasen yorumlanabilir.

Şöyle ki, AYM Kararının 44. Paragrafında:

“Bireylerin Türkiye Cumhuriyeti kimlik numaralarının bulunması ve nüfus hizmetlerinin bilişim teknolojilerinden faydalanılmak suretiyle sunulduğu gözetildiğinde söz konusu kamu yararının sağlanmasının yegâne yolunun kadının evlendikten sonra kendi soyadını ancak eşinin soyadının önünde kullanması olduğu söylenemez. Bu nedenle nüfus kayıtlarının düzeninin sağlanması amacının kuralla öngörülen farklı muamelenin makul nedeni olarak kabul edilmesi mümkün değildir.” denmektedir.¹

Bu yorumdan anlaşılacağı üzere, kamusal yarar argümanı, gelişen teknolojiler ve TC Kimlik numaraları, MERNİS numaraları sayesinde soyadı gibi nüfus kütüğü değişikliğine duyulan ihtiyaç da ortadan kalkmıştır. Ayrıca kadınlar bu değişiklikler nedeniyle banka hesaplarından nüfus cüzdanına, tapudan sağlık işlemlerine kadar pek çok alanda değişiklik yapma külfetine katlanmak zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla bu hüküm hem hukuki hem de sosyal anlamda eskimiş ve yarattığı eşitsizlik nedeniyle kaldırılması gerekmektedir.

AYM tarafından verilen İptal kararının ardından yasal düzenleme için verilen sürenin geçmesine rağmen karara uyumlu soyadı kanunu yapılmamış, kadınlar bu süre içerisinde mağdur olmaya devam etmiştir. TBMM’ e sunulan 9. Yargı Paketi’yle teklif edilen “Kadının soyadı” maddesi ve teklifin gerekçesi; objektif, hukuki, bilimsel ve toplumsal ihtiyaçlardan uzak, siyasi iktidarın fikir ve zihniyet yapısını hâkim kılmaya yönelik ifadeler içermektedir. “Kutsal aile”, “güçlü aile yapısı”, “Türk aile yapısı” gibi söylemlerle, kadınların kişisel hakları ve alanları giderek daraltılmaktadır.

Son yapılan yasa teklifi ve kadının nüfus kütüğüyle ilgili yürürlükte olan yasa gerçek eşitliğe aykırıdır. Bu bakış açısıyla kadın yalnızca ailenin bir parçasından ibaret olarak görülmekte, ailenin içinde bir unsur olarak tanımlanmakta ve birey olarak kimliği silikleşmektedir. Aynı

¹ Anayasa Mahkemesi’nin 22/2/2023 tarihli ve E: 2022/155; K: 2023/38 sayılı kararı, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/norm-denetimi-basin-duyurulari/kadinin-kocasinin-soyadini-almasini-ongoren-kuralin-iptali/> (Son Erişim Tarihi: 25.08.2024)

zamanda evlenen kadının kocasının soyadını mecburen alması ve erkeğin nüfus kütüğüne taşınmasıyla, kadının aile içinde ikincil, erkekten sonra gelen, erkeğe tabii olan bir konuma sahip olduğu algısı yasalarca güçlendirilmektedir. Kadının toplumda ve aile içerisinde güçlü olmasının ön koşulu hak ve imkanlarıyla, birey olarak özgür, eşit ve güçlü olmasına bağlıdır.

Evlenen kadının kütüğünün kocasına nakledilmesi, hukuk sistemi tarafından pekiştirilmiş bir ikincil cinsiyet ve ayrımcılık yaratmaktadır. Kadının evlendiği erkeğe tabii olduğu, kendisine ait bir hak ve bilginin erkek üzerinden tanımlandığı anlamına gelmekte ve ömrünün uzun bir süresince taşıdığı kimliğinin parçasını değiştirmeye mecbur bırakmaktadır. Oysa ki modern ve demokratik toplum gerekleri, cinsiyete dayalı ve her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmayı hedef almış toplumlarda bu uygulama ve yasalar kaldırılmıştır.

Türkiye, Birleşmiş Milletler düzeyindeki 9 temel insan hakları sözleşmesinden biri olan Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW)'ın, 1985 yılından itibaren imzacısıdır. "Uluslararası Kadın Hakları Yasası" olarak da kabul edilen CEDAW, sözleşmeyi imzalayan devletlere kadınlara yönelik ayrımcılığın tüm biçimlerini önlemek, kadınların toplumsal durumlarını iyileştirmek, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebep olan ve sürdüren yasa ve uygulamaları değiştirmek üzere sorumluluk yüklemektedir. Türkiye'deki mevcut yasa ve uygulamalar geçen 39 yıla rağmen CEDAW'daki ilke ve esaslara uyumlu hale getirilmemiş, sözleşmeye aykırılıklar kronikleşmiş olarak devam etmektedir.

CEDAW'a taraf ülkelerde kadın kurumları ve örgütleri periyodik olarak izleme raporları hazırlayarak Komite'ye sunmakta, Komite belirli aralıklarla tavsiye kararlar yayınlamaktadır. Bu raporlardan da anlaşılağı üzere Türkiye'de kadın-erkek eşitliği, gerçek eşitlik kriterlerini sağlamaktan uzaktır. Bu kriterlerden biri de yasal mevzuatların eşitliğe dayanması ve kadınları koruyucu yasal tedbirlerin alınmasıdır. İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı bu konudaki kaygı ve sorunları arttırmıştır. Yaşamı, kimliği ve hakları bakımından yasalar önünde tam eşitlik sağlanmadan, cinsiyete dayalı ayrımcılıkla mücadele mümkün değildir. Kadının kendisine ait bir hak olan soyadını kaybedip erkeğin soyadını alması ve nüfus kütüğünün taşınması Türkiye'de şekli anlamda dahi bir eşitlik olmadığının göstergesidir.

Bu nedenlerle, Nüfus Hizmetleri Kanunu gibi teknik ve kamu yararını düzenleyen bir kanunda yer alan, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren ve sürdüren ilgili maddenin değiştirilmesi, hukuki ve toplumsal bir ihtiyaç olup, kadının evlendikten sonra kendi nüfus kütüğünde kalmaya devam etmesinin yasal zeminde imkânı sağlanmalıdır.

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE 1 – Kadının evlendikten sonra; kütük kaydı, bağlı olduğu il ve ilçe, mahalle ve köy de kendisinin onayı alınmaksızın eşinin kimlik kaydına geçmektedir. Anayasa’nın 10. Maddesinde güvence altına alınan eşitlik ilkesi gereğince, bu durum toplumsal cinsiyet eşitliğine aykırılık teşkil etmektedir.

Değişen toplumsal ve sosyal koşullar, kadının bireysel, sosyal ve toplumsal haklarının yasal olarak da korunmasını gerektirir. Madde değişikliği ile Anayasa’nın eşitlik ilkesine uygun şekilde aile kütüğünün taşınması veya yeni bir kütük açılması öngörülmüştür. Böylece evlenen kişinin kendi nüfus kütüğüne dair seçme ve tercihte yapma özgürlüğünün olması öngörülmüştür.

MADDE 2 – Yürürlük maddesidir.

MADDE 3 – Yürütme maddesidir.

NÜFUS HİZMETLERİ KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN TEKLİFİ

MADDE 1 – 25/4/2006 tarihli ve 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun 23. maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“(2) Eşler kendi kaydını korur. Ancak evlenen eşin talebi üzerine kaydı eşinin hanesine taşınabilir veya eşler için yeni bir aile kütüğü açılabilir. Kaydını değiştirenler dilediklerinde eski aile kütüklerine dönebilir. Ebeveynlerin farklı aile kütüklerinde olmaları halinde doğan çocukların hangi kütükte yer alacağı eşler tarafından ortak kararla belirlenir.”

MADDE 2 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3 – Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.